

SUOMALAISUUDEN LIITTO
VUODESTA 1906

SUOMALAISTEN KIELIPOLITIikka

**Suomalaisuuden Liitto ry:n kielipoliittinen
julistus ja kielipoliittinen ohjelma**

Suomalaisten kielipolitiikka

Suomalaisuuden Liitto ry:n kielipoliittinen julistus ja kielipoliittinen ohjelma

Kielipoliittinen julistus

Suomalaisuus on suomalaisten historiaa ja tulevaisuutta sekä näiden tulkintaa. Kansa ei voi elää ilman kertomusta siitä, ”mistä tulemme, keitä olemme ja minne olemme menossa”, ilman yksilöiden ja yhteisön tietoon ja tunteisiin perustuvaa suhdetta itseensä. Kuulumme suomea puhuvaan kansaan.

Suhteessa itseemme, itsemme määrittelyssä ja samaistumisessa, keskeisessä asemassa on suomen kieli:

- * Äidinkielen välityksellä tapahtuu ajattelumme ja tunteidemme ilmaisu ja kehittyminen, sekä persoonan ja sosiaalisten suhteiden muodostuminen;
- * Kielen kautta määrittyy suhteemme maailman monimuotoisuuteen kalevalaisena kansana, muiden itämerensuomalaisia lähisukukieliä, kuten viron ja karjalan kieltä, puhuvien rinnalla;
- * Suomalaisuusliike kielellisten oikeuksien puolesta kasvatti suomenkielisen yhteisön valtiolliseksi tekijäksi;
- * Suomalaiset ovat kehittäneet historiallisen nopeasti omakielisen korkeakulttuurin, tieteen, taiteen ja valtion, saavuttaen näin kulttuurisen ja valtiollisen aikuisuuden;
- * Suomalaisuutta uhkaa nyt ulkoinen paine, joka liittyy yhtäältä laajenevaan ja syvenevään kansainvälisyyteen ja toisaalta pyrkimykseen kytkeä ruotsin kieli pakolla suomalaisuuteen.

Keskinäinen yhteytemme valtiollisen Suomen perustana on yksilöiden tahdon ja vapauden asia. Valtion pitää kunnioittaa nykyistä paremmin suomenkielisten oikeuksia, kuten kielellisen vapauden periaatetta, eikä ruotsinkielisten kiistämätön oikeus omakieliseen kulttuuriin ja yhteisöön saa tätä estää. Pakkoruotsi on väärin.

Liiton keskeiset kielipoliittiset tavoitteet ovat:

- ❖ Suomen kielen opetuksesta ja osaamisesta huolehditaan suomalaisuuden ytimenä. Julkisen vallan tulee huolehtia suomen kielen ja suomenkielisen kulttuurin vahvistamisesta ja puolustaa suomen kieltä ja sen käyttämistä kaikilla elämänaloilla, tieteessä, taiteessa, arjessa ja julkisuudessa.
- ❖ Suomen kieli nostetaan Pohjoismaiden neuvoston ja Pohjolan valtioiden yhteistyön yhdeksi viralliseksi kieleksi.
- ❖ Ruotsin pakolliset opinnot poistetaan korkeakoulu- ja yliopistotutkinnoista sekä perus- ja toisen asteen koulutuksesta.
- ❖ Julkisten tehtävien ja virkojen yleisistä kelpoisuusehdoista poistetaan vaatimus osata ruotsia. Osaamisen vaatimus tulee sen sijaan määritellä tehtäväkohtaisesti todellisen osaamistarpeen pohjalta. Ruotsin kieltä osaamattomien suomenkielisten hakeutuminen julkisiin tehtäviin ja virkoihin sekä eteneminen työuralla on turvattava, eikä ruotsinkielisten palvelujen järjestäminen saa rajoittaa tätä oikeutta.

Liiton kielipoliittinen ohjelma esittää yksityiskohtaisesti tavoitteiden perusteet ja niihin etenemisen vaiheet.

Kielipoliittinen ohjelma

Johdanto

Suomalaisuus on suomalaisten historiaa ja tulevaisuutta sekä näiden tulkintaa. Kansa ei voi elää ilman kertomusta siitä, ”mistä tulemme, keitä olemme ja minne olemme menossa”, ilman yksilöiden ja yhteisön tietoon ja tunteisiin perustuvaa suhdetta itseensä.

Suomalaisuuden Liiton tarkoituksena on herättää ja vahvistaa suomalaisten kansallista tietoutta ja ajattelutapaa sekä kaikin tavoin edistää suomalaista, erityisesti suomenkielistä kulttuuria. Liiton sääntöjen mukaan ”Liitto toteuttaa tarkoitustaan vaalimalla suomen kieltä, suomalaista yhteenkuuluvuutta ja kulttuuriperinteiden omaleimaisuutta, sekä lujittamalla itsenäisyys- ja puolustustahtoa sekä kansanvaltaista ajatustapaa.” (Liiton säännöt 2§)

Kulttuurinen itsenäisyys vaatii tulkintaa suomalaisuudesta yhteisönä ja kulttuurina. Suhteessa itseemme, itsemme määrittelyssä ja samaistumisessa, keskeisessä asemassa on suomen kieli. Kuulumme suomea puhuvaan kansaan. Tämän tosiasian merkitys perustuu seuraaviin seikkoihin.¹

Ensiksi, ajattelun ja tunteiden ilmaisu ja kehittyminen, sekä persoonan ja sosiaalisten suhteiden muodostuminen tapahtuu äidinkielen välityksellä. Toiseksi, suhteemme maailman monimuotoisuuteen kalevalaisena kansana, muiden itämerensuomalaisia lähisukukieliä, kuten viron ja karjalan kieltä, puhuvien rinnalla, määrittyy kielen kautta. Kolmanneksi, suomalaisuusliike kielellisten oikeuksien puolesta kasvatti suomenkielisen yhteisön valtiolliseksi tekijäksi. Neljänneksi, suomalaiset ovat kehittäneet historiallisen nopeasti omakielisen korkeakulttuurin, tieteen, taiteen ja valtion. Suomalaisuus on saavuttanut kulttuurisen ja valtiollisen aikuisuuden ja itsenäisyyden muiden kansojen ja kulttuurien keskellä. Viidenneksi, kielen ja omakielisen yhteisön merkitys korostuu suhteessa lähihistorian kehitykseen, jota luonnehtii ulkoinen paine määrittellä suomalaisuutta, liittyen yhtäältä laajenevaan ja syvenevään kansainvälisyyteen ja toisaalta pyrkimykseen määrätä ruotsin kieli osaksi suomalaisuutta.

Kielipolitiikan keskeisiä yhteiskunnallisia haasteita ovat suomalaisuus ja äidinkieli, vieraiden kielten opetus, suhde ruotsinkielisiin, paikalliset kieliolot ja ruotsinkielisten palvelut, maahanmuutto ja valtion kielipoliittinen ohjelmatyö, julkisuus ja tutkimustiedon tuottaminen. Teemat liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi ruotsin valinnaisuus kouluopetuksessa ja tasa-arvoiset mahdollisuudet virkauralla ovat yhteydessä toisiinsa.

Haasteisiin vastaaminen vaatii selventämään niitä koskevia periaatteita ja tavoitteita. Periaatteet ovat tärkeitä suunnistettaessa käytännön politiikan muuttuvissa tilanteissa. Lähihistoria opettaa periaatteettomuuden vaarallisuuden. Periaatteet lausuvat suunnan, johon kuljetaan. Lisäksi on asetettava konkreettisia ja realistisia tavoitteita, joiden taakse voidaan saada kansalaisten ja puolueiden kannatusta. Lähiajan tavoitteet koskevat

¹ Suomalaiset yhteisönä ei ole sama asia kuin Suomen valtio. Suomen valtio edustaa suomalaisten ohella myös suomenruotsalaisia. Kaksikielisyys on eri asia kuin kansan suomalaisuus. Suomalaisilla on oikeus kieleen perustuvaan käsitykseen itsestään (oikeus kielelliseen identiteettiin). Monet suomenkieliset kokevat ruotsin kielen osaksi itseään ja suomalaisuuttaan, mutta he eivät voi vaatia kaikkia tuntemaan näin.

suhteellisen helposti ja kiireellisesti korjattavissa olevia epäkohtia. On todennäköisempää saada läpi pieniä, oikeansuuntaisia uudistuksia. Toiminta konkreettisten asioiden hyväksi pitää myös asiaamme esillä, auttaa hankkimaan kannatusta ja valmistelea ajatustapojen muutoksia. Lyhyen ja pitkän tähtäimen erottaminen auttaa jäsentämään toimintaa, etenemisen aikajännettä ja tulosten arvioimista. Myös pidemmän tähtäimen tavoitteet on hyvä lausua selkeästi julki. Päämäärän kertominen on tärkeää paitsi toiminnallisesti, myös kielirauhan kannalta: *"Kielirauhan ensimmäisiä edellytyksiä on, että kummankin kieliryhmän keskuudessa ollaan selvillä toisen taholla vallitsevista syvimmistä asioita koskevista ajatuksista ja siis myös tiedetään, mihin toisen kieliryhmän taholla todellisuudessa pyritään ja mihin ei"*. [1.]

Periaatteita ja tavoitteita ei voi ymmärtää ilman suomalaisuuden historiaa, jota käsitellään seuraavaksi. Tämän jälkeen kutakin haastetta tarkastellaan erikseen, esittäen ensin sitä koskevat periaatteet ja sitten tavoitteet, edeten lähitavoitteista pitemmän tähtäimen tavoitteisiin. Ohjelman erillisessä liiteosassa perustellaan tarkemmin tavoitteita ja niiden merkitystä.

1. Suomalaisuuden historia

Itsenäisen Suomen kielipolitiikassa voidaan erottaa kolme vaihetta: 1) suomalaisuusliikkeen heikentyminen ja uusi nousu, 2) pyrkimys lopettaa kielikiistat käytännöllisyyden ja kielipoliittisen puolueettomuuden kautta, 3) ruotsalainen aloite voittaa käytännöllisyyspyrkimyksen peruskoulun kielikriisissä ja 4) uusi kieliaste ruotsin kiinnittämiseksi pysyvästi suomalaisuuteen. Kielipolitiikan suuri kysymys, joka ehdollistaa myös suhdetta muihin kieliin ja kansoihin, on suomalaisten suhde ruotsin kieleen.

- 1) Suomalaisuusliikkeen heikentyminen ja uusi nousu. Suomen itsenäistyessä suomalaisten taistelu toisiaan vastaan haavoitti kansan yhtenäisyyttä ja heikensi suomalaisuutta. Tällöin ruotsinkielisten kielipoliittinen asema vahvistui ja vasemmisto omaksui kielipoliittisen puolueettomuuden. Suomalaisuusliike vahvistui vähitellen uudelleen toiminnassa suomenkielisen kulttuurin, taiteen ja tieteen puolesta, sekä puolustaessaan suomenkielisen väestön oikeuksia korkeimmassa opetuksessa ja paikallisesti.
- 2) Pyrkimys kielipoliittiseen käytännöllisyyteen ja puolueettomuuteen. Kielirauhakomitea linjasi vuonna 1945, että *"Kielirauhan ensimmäisiä edellytyksiä on, että kummankin kieliryhmän keskuudessa ollaan selvillä toisen taholla vallitsevista syvimmistä asioita koskevista ajatuksista ja siis myös tiedetään, mihin toisen kieliryhmän taholla todellisuudessa pyritään ja mihin ei"*. (-)² Erytisesti komitea varoitti, että "on

² Lisäksi kieliryhmien keskinäinen luottamus kielirauhan edellytyksenä vaati, että, *"näissä täten oikeiksi katsotuissa pohja-ajatuksissa on kummankin kieliryhmän taholla pysyttävä ja että niiden ulkopuolelle ei saa oman eikä isänmaan yhteisen edun takia mennä"*. Silloin suomenkieliset voisivat *"lähteä siitä, että ruotsinkielisellä taholla ei pyritä saamaan oikeuksia ja asemaa sivu sen, mihin kielellisen vähemmistön tulee tyytyä, ja ennen kaikkea saada varmuus siitä, että vähemmistön ulkopoliittinen toiminta on objektiivista ja tapahtuu valtakuntaa rakentavan toiminnan merkeissä"*. Vastaavasti ruotsinkieliset voisivat *"olla varmoja siitä, että aktiivinen toiminta ruotsinkieliselle kansanainekselle turvattujen etujen ja oikeuksien vähentämiseksi ja ennen kaikkea pyrkimys sen suomalaistamiseksi olisi kokonaan pois suljettu, joten rauha ja turvallisuuden tunne olisi silläkin taholla saavutettu"*. Lisäksi olisi ruotsinkielisten *"tehtävä itselle selväksi, että sellainen kielellinen vähemmistö, joka muodostaa vain vajaan kymmenennen osan kansaa, ei voi edellyttää itselleen kaikkien niiden toiveiden täyttymistä, joita se ehkä itselleen asettaa, vaan*

vain hyvin suurella varovaisuudella ryhdyttävä ajamaan keinotekoisia muutoksia oleviin oloihin ja olojen luonnolliseen kehitykseen. Kokonaisuuden kannalta on nimittäin yleensäkin tavallisesti parempi antaa olojen kypsyttyä mieliä asiain luonnollisen kehityksen aiheuttamien muutoksien aikaansaamiselle suojeiksi mieluummin kuin voimakkailla otteilla nujertaa vastustus ja ajaa uudistus nopeasti läpi. Olojen luonnollisen kehityksen vastustaminen taas on vastoin kaikkia terveen yhteiskuntaelämän vaatimuksia eikä voi johtaa otollisiin pysyviin tuloksiin". [1.] Suomenkieliset omaksuivat vähitellen kielipoliittisen neutraaliuden, puolueet lakkasivat korostamasta suomenkielisten erityistä näkökulmaa ja kansalaistoiminta sekä yhteisöllisyys muodostuivat yhä enemmän kielineutraaliksi, samalla kun kielipoliittisesti kantaa ottava ns. sinivalkoinen pääoma purettiin. Ruotsinkieliset säilyttivät kielipoliittisen aktivismin, vahvistivat yhteisöään puolivaltiollisen toimintapiirin ja kielipolitiikkaan keskittyvän puolueen avulla, sekä jatkoivat, taloudellisen vallan ja median keinoin, ruotsin kielen aseman ja ruotsinkielisten oikeuksien puolustamista.

- 3) Ruotsalainen aloite voittaa käytännöllisyyspyrkimyksen peruskoulun kielikriisissä. "Olojen luonnollinen kehitys" johti 1900-luvun loppupuolella koulutusyhteiskunnan syntyyn, koulutusaikojen pidentymiseen ja kansainvälisten yhteyksien monipuolistumiseen ja syvenemiseen. Peruskoulun perustaminen ja ammattikoulutuksen sekä korkeakoulutuksen laajentaminen asetti kielirauhan periaatteet uuteen vaaliin. Vuosina 1967–1968 peruskoulua valmisteltaessa sivistysvaliokunnan enemmistö oli yhden pakollisen kielen kannalla. Ruotsin pakollisuutta vastustettiin, vedoten kasvatuksellisiin ja pedagogisiin syihin. Pakolliseksi kieleksi ehdotettiin englantia, perusteena kielen yleismaailmallisuus, näkyvä asema nykyajan kulttuurissa ja opiskelun helppous. [2.] Ruotsinkieliset vaativat ruotsin pakollisuutta suomenkielisille, vedoten Suomen kaksikieliseen kulttuuriin, pohjoismaiseen suuntautumiseen ja maan viralliseen kaksikielisyyteen. Ruotsin opiskelua perusteltiin myös tasa-arvoisena "rasituksena". [2.]

Ruotsi otettiin opetussuunnitelmaan, mutta ei kasvatukseen ja koulutukseen liittyvistä syistä [3, sivut 243-44], vaan siksi, että kielikysymys oli muuttunut, silloisen pääministerin Mauno Koiviston sanoin, pedagogisesta poliittiseksi kysymykseksi [2].

Peruskoulun kieliratkaisu oli kielipolitiikan kannalta ratkaiseva käänköpiste, josta alkoi kielirauhan periaatteista irtautuminen. Ratkaisua valmisteltiin neutraalisti, tarkastelutapa oli käytännöllisen asiallinen eikä kieliryhmäsidonlainen. Tapahtumien kulku eduskunnassa ja hallituksessa ei kuitenkaan sujunut valmistelun mukaisesti. Tapahtumasarja ja lopputulos rikkoivat kielirauhan periaatteita. Ensiksi, vaikka suomalaisuuden määrittely ei kuulunut asiaan (käsittelyssä oli peruskoulun kieliohjelma), ruotsinkieliset nostivat yksipuolisesti esille yksilöiden ja kansakunnan tulkinnan itsestään (kaksikielinen kulttuuri, pohjoismainen suuntautuminen ja maan kaksikielisyys). Toiseksi, suomalaisuuden määrittely oli tästä asetelmasta käsin luonnollisesti hyvin puutteellista ja täysin yksipuolista. Kun suomalaisuuden määrittely ei kuulunut asiaan, ei kysymystä pohdittu huolellisesti esimerkiksi peruslakivaliokunnassa tai muutoin. Puoluepoliittisen kompromissin tehdessään

että siinä kohden on rajoituksia, joita suomenkielisellä taholla ei voida parhaalla tahdollakaan poistaa". [1.]

suomenkieliset poliitikot antoivat – periaatteellista puolta pohtimatta ja tietenkin tarkoittamattaan – ruotsinkielisten puhua myös (vaikenevien) suomenkielisten puolesta. Kolmanneksi, päätös rikkoi kielirauhakomitean periaatetta, jonka mukaan *”on vain hyvin suurella varovaisuudella ryhdyttävä ajamaan keinotekoisia muutoksia oleviin oloihin ja olojen luonnolliseen kehitykseen”*. Lasten ja nuorten käytännöllisten tarpeiden ohittaminen (puolue)poliittisin perustein merkitsi keinotekoisista puuttumista olojen luonnolliseen kehitykseen. Neljänneksi, hyvin suuri muutos ajettiin läpi nopeasti, eikä annettu *”olosten kypsytystä mieltä asiain luonnollisen kehityksen aiheuttamien muutosten aikaansaamiselle suopeiksi”*. Ruotsin valinnaisuus olisi antanut mahdollisuuden sopeutua kansainvälisten ja kansallisten olojen luonnolliseen kehitykseen. Sen sijaan haluttiin *”voimakkailla otteilla nujertaa vastustus ja ajaa uudistus nopeasti läpi”*, tulkiten asiaan kuulumattomasti ja yksipuolisesti suomalaisuutta. Esitetyt perusteet eivät kuuluneet asiaan, rikkoivat kielirauhaa, eikä muita perusteita ollut, joten ruotsin pakollisuutta ei olisi pitänyt säätää. Viidenneksi, ruotsinkieliset tukeutuivat asian käsittelyssä ulkovaltojen (Pohjoismaiden ja niiden yleisen mielipiteen) vaikutukseen, rikkoen näin kielirauhan ulkopoliittista ulottuvuutta (vrt. *”vähemmistön ulkopoliittinen toiminta on objektiivista ja tapahtuu valtakuntaa rakentavan toiminnan merkeissä”*).

- 4) Uusi kieliaste ruotsin kiinnittämiseksi pysyvästi suomalaisuuteen. Ruotsin pakollisuus peruskoulussa muodosti lähtökohdan muita kouluasteita koskeville ratkaisuille ja myöhemmälle kielipolitiikalle, jossa suomenkielisten tarpeet ja niiden selvittäminen sivuutettiin. Suomenkielisten tarpeiden sijasta kielipolitiikkaa on viime vuosikymmeninä hallinnut kokonaan uusi kieliaste. Tässä uudessa kieliasteessa, jonka ainekset olivat nähtävissä peruskoulun kieliratkaisussa, näkökulmana on kaksi kansalliskieltä ja niiden elinvoiman ja tasaveroisen asema turvaaminen. Tarkastelua ei siis ohjaa kahden (eri) väestön erilaiset sivistykselliset tarpeet. Ns. kansalliskielistrategiassa esitetyssä kieli-ideologiassa, ruotsin osaaminen määritellään osaksi suomalaista identiteettiä ja yleissivistystä [4]. Perusteena käytetään ruotsin kuulumista suomalaiseen kulttuuriin ja Suomen kuulumista Pohjoismaihin.³ Kuitenkin perustuslain näkökulmasta väite ”Suomi on kaksikielinen maa” tarkoittaa kansalliskieliä, suomea ja ruotsia, puhuvien väestöjen olemassaoloa ja näiden väestöjen oikeuksia.⁴ Väite ruotsin kielen kuulumisesta suomalaisuuteen tai vaatimus, jonka mukaan enemmistön on osattava vähemmistön kieltä, rikkoo kielirauhakomitean periaatteita.

³ Kansalliskieliselvityksessä todetaan, että ”Suomen ja ruotsin nimeämisestä kansalliskieliksi voidaan katsoa seuraavan, että kummankin kielen osaaminen kuuluu yleissivistykseen, josta koululaitoksen tulee huolehtia” [5] ja väitetään, että perusteet kummankin kansalliskielen osaamiselle juontuvat syvältä yhteiskunnasta ja kulttuuriperinnöstä [4, sivu 8]. Sivistysvaliokunnan mietinnössä todettiin: ”Ruotsin kielen opiskelu on kiinteä osa Suomen koulutuspolitiikkaa ja mm. valtioneuvoston kansalliskielistrategian tavoitteena on turvata ruotsin kielen elinvoimaisuus pitkälle tulevaisuuteen” [6].

⁴ Perustuslain maininta kansalliskielistä ei sisällä velvoitetta osata toista kotimaista kieltä. Vuosina 1919-1969 vain murto-osa suomenkielisistä opiskeli ruotsia, eikä tämä loukannut perustuslakia tai ruotsin kansalliskieliasemaa. Kysymystä siitä, tuleeko peruskouluun vain yksi pakollinen kieli (englanti) vai tulisiko pakollisia kieliä olla kaksi, jolloin ruotsikin olisi pakollinen, ei edes viety perustuslakivaliokunnan käsittelyyn [7]. Sivistysvaliokunta totesi vastauksessaan ruotsin valinnaisuutta vaatineeseen kansalaisaloitteeseen, että perustuslain säännöksistä ei ole johdettavissa suoranaista velvoitetta sille, että toisen kansalliskielen olisi oltava pakollinen oppiaine perusopetuksessa [6].

Kun ruotsin käytettävyys on kehityksen kuluessa edelleen vähentynyt ja vastaavasti muiden kielten osaamistarve on kasvanut, on valtiovalta ja media ryhtynyt korostamaan ruotsin osaamisen tarvetta työelämässä ja muuten.⁵ Jos osaamisen tarve olisi väitetty suuruinen, ruotsia opiskeltaisiin valinnaisena kielenä, ilman pakkoa. Pakollista ruotsia perustellaan myös perustuslain vaatimuksella ruotsinkielisten palveluiden turvaamisesta.

2. Kielipolitiikan haasteet, periaatteet ja tavoitteet

Seuraavassa esitetään kielipolitiikan keskeiset periaatteet ja tavoitteet suhteessa kielipolitiikan haasteisiin, joita ovat 1. suomalaisuus ja suomen kieli, 2. vieraiden kielten opetus, 3. suhde ruotsinkielisiin, ruotsinkielisten palvelut ja paikalliset kieliolot, 4. maahanmuutto sekä 5. valtion kielipoliittinen ohjelma, julkisuus ja tutkimustiedon tuottaminen.

2.1. Suomalaisuus ja suomen kieli

Suomen kielen opetus ja oppiminen vaatii erityistä huomiota. Äidinkieli on sivistyksen, itsetuntemuksen ja -tiedostamisen keskeinen perusta, jonka tärkeyttä historia ja kansainvälistyminen korostavat: *”Oppiminen ja henkinen kasvu perustuvat ratkaisevasti äidinkielen hallintaan. Äidinkielestä riippuu pitkälti se, miten ihminen kykenee tietojen hankintaan, analysointiin ja käsittelyyn ja miten hän pystyy ilmaisemaan, argumentoimaan, tulkitsemaan ja arvioimaan tietoja. Äidinkieli on myös se perusta, jolle rakentuu ihmisen identiteetti kulttuurisena toimijana”* [3, sivu 246]. Tutkimukset kertovat äidinkielen oppimistulosten heikkoudesta peruskoulun aikana [8]. Myös ylioppilastutkinnon äidinkielen kokeen tulosten on havaittu heikenneen ja kirjoittamistaitojen ja kielentuntemuksen rapistuneen [9]. Kehitykseen liittyy poikien tyttöjä heikommat tulokset äidinkielessä [10, sivu 196; 11, sivu 247]. Äidinkielen oppimistulokset, kertoessaan syrjäytymisen vaarasta erityisesti poikien kohdalla, korostavat äidinkielen opetuksen merkitystä.

Välitavoitteet:

1. Kaikilla kouluasteilla tulee turvata äidinkielen opetuksen resurssit sekä kiinnittää huomiota kielen merkitykseen suomalaisuudelle. Opetukseen käytettäviä tuntimääriä on mahdollisuuksien mukaan lisättävä.
2. Äidinkielen oppimisessa on haasteita ja puutteita, joihin tulee tasa-arvon ja syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta kiinnittää erityistä huomiota. Peruskoulun opetusohjelmaan kuuluvat ruotsin kielen tunnit on voitava vaihtaa äidinkielen tunneiksi, mikäli vanhemmat ja opettaja arvioivat tämän oppilaan kannalta

⁵ Valtiovalta suostuttelee suomenkielisiä näkemään ruotsin osaamisen sekä 'yhteiskunnan hyötynä' että 'yksilön hyötynä'. Keinona käytetään myös ruotsin osaamistarpeen liioittelua. Viitaten ruotsinkielisten palvelemiseen ja Pohjoismaisten yhteyksien hoitamiseen Kansalliskieliselvitys [5, sivu 14] väitti, että työntekijöiden, johtajien, asiantuntijoiden sekä pienyrityksien ammatissa toimimisen edellytys on kummankin kansalliskielien osaaminen ja käyttö työkielenä: *”Näissä ammateissa molempien kansalliskielien osaaminen ja käyttö työkielenä ei perustu perustuslakiin tai kielilainsäädäntöön vaan on ammatissa toimimisen edellytys.”* Väite on väärä.

tarkoituksenmukaiseksi. Samalla tulee taata, että oppilaalta ei myöhemmin koulupolulla vaadita ruotsin opintoja tai osaamista. Asiasta tulee järjestää tutkimustietoa tuottava kokeilu.

3. Äidinkielen keskeisestä asemasta ylioppilastutkinnossa on huolehdittava jatkossakin.
4. Julkisen vallan tulee kiinnittää huomiota suomen kielen asemaan tieteen ja kulttuurin kielenä ja huolehtia suomen kielen ja suomenkielisen kulttuurin vahvistamisesta. Kaikilla tieteen ja taiteen aloilla on voitava suorittaa yliopistollinen tutkinto, jossa opetus tapahtuu pääosin suomeksi.
5. Julkisen vallan tulee kiinnittää huomiota suomen kielen asemaan ja hyvään kielenkäyttöön arjessa ja tiedotusvälineissä. Kaikissa Suomessa myytävissä tuotteissa on oltava suomenkieliset tiedot ja tuoteselosteet, pois lukien ulkomainen verkkokauppa. Julkisen vallan on lisäksi laadittava toimintaohjelma hyvän kielenkäytön edistämiseksi koko mediakentässä.
6. Tulee huolehtia tieteellisestä kirjoittamisesta suomeksi ja suomenkielisen termistön muodostumisesta ja säilymisestä kaikilla tieteenaloilla.
7. Itämerensuomalaisten suomen lähisukukielten, kuten viron ja karjalan kielen opetusta osana suomen kielen opetusta tulisi perustella nykyistä vahvemmin. Opetukseen käytettäviä tuntimääriä on tarpeen mukaan lisättävä.

Tavoitteet:

8. Julkisen vallan tulee huolehtia siitä, että suomen- ja ruotsinkielisillä on tasaveroiset mahdollisuudet päästä opiskelemaan omalla äidinkielellä korkeakoulussa (korkeakoulut ja yliopistot).
9. Tasaveroista kohtelua haittaavat ruotsinkielisten kiintiöt opiskelijavalinnoissa on poistettava. Valinnoissa tulee luopua myös ruotsin osaamisen nykyisestä vahvasta painottamisesta, koska motivoitumisessa ruotsin opiskeluun on suuria alueellisia ja sosiaaliryhmäkohtaisia eroja. (ks. ruotsin pakollisuus haittaa tasa-arvoa).

2.2 Vieraiden kielten opetus

Kielet ovat kansainvälisten yhteyksien voimavara. Opiskelun ja osaamisen tarkoitus on auttaa yksilöitä ja yhteisöä menestymään. Kielipolitiikan tehtävänä on siten toimia Suomen tietoresurssien ja kansainvälisten yhteyksien kehittämisen perustana.

Jokaisen kansalaisen peruskielitaitoon tulee kuulua ainakin yksi vieras kieli. Lisäksi on tavoiteltavaa, että jokainen koululainen ja opiskelija opiskelee kahta tai jopa useampaa itselle vierasta kieltä. Kielten opetuksessa tulee kuitenkin tunnustaa yksilöiden lahjakkuuksien ja suuntautumisen erot, kuten esimerkiksi matemaattinen erityislahjakkuus ja lisäopetuksen tarve äidinkielessä tai matematiikassa.

Suomen kielipolitiikassa tulisi luopua pakollisuudesta (ruotsi) ja vähentää yksipuolisuutta (englanti), pyrkien siihen, että ihmisillä on erilaista kansainvälisiä yhteyksiä hyödyttävää kielitaitoa. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että suomalainen osaisi kieliä vähintään kahdesta moninapaisen maailman neljästä Suomen kannalta keskeisestä viiteryhmästä.

a) Pohjoismainen viiteryhmä

Pohjoismaat ovat olleet Suomelle tärkeä suuntaus historiallisesti, yhteiskunnallisesti,

kulttuurisesti ja geopoliittisesti. Suomenruotsalainen väestöryhmä tulee nähdä maamme erityisenä resurssina pohjoismaisten suhteiden ylläpitämisessä. Ruotsin kielen säilyminen elävänä palvelee näin myös laajempia valtiollisia etuja.

b) Euraasialainen viiteryhmä

Itäisen viiteryhmän muodostavat lähinnä venäjän, kiinan ja japanin kielet, joiden vaikutusalue kattaa niin maantieteellisesti kuin väestöllisesti valtavan merkittävän alueen. Venäjän alue on Suomelle kielellisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti merkittävä alue. Nopeasti kehittyvä ja kasvava Kiina taas on merkittävä taloudellinen mahdollisuus.

c) Angloamerikkalainen viiteryhmä

Englanti on ollut toisen maailmansodan jälkeen kansainvälisen diplomatian, talouden ja tieteen lingua franca. Tämä on otettava huomioon myös tulevaisuudessa, vaikka englannin merkitys supistuneekin, koska moninapaisen maailman keskukset rakentavat omaa sivistyksellistä pohjaansa alueellisesti yhteiseksi määritetyn kielen pohjalta. Englanti jää joka tapauksessa hyvin merkittäväksi maailman kieleksi englanninkielisten maiden yhteisön kielenä.

d) Eurooppalainen viiteryhmä

Tehokkaiden ja hedelmällisten talous- ja kulttuurisuhteiden varmistamiseksi Eurooppaan tulee suomalaisten osata manner-Euroopassa puhuttuja kieliä. Tärkeimpiä eurooppalaisia kieliä ovat ranska ja saksa sekä espanja sen vuoksi, että se on avain myös Latinalaisen Amerikan politiikkaan, talouteen ja kulttuuriin.

e) Muut viiteryhmät

Tähän ryhmään kuuluvat afrikkalaiset ja aasialaiset kielet, kuten arabia ja turkkilaiskielet sekä yksittäiset paljon puhutut kielet. Nämä kielet ovat kuitenkin Suomen näkökulmasta merkitykseltään vähäisiä jo maantieteenkin vuoksi. Näiden kielten osaaminen on tietysti hyödyllistä, mutta niiden oppimisen tulee perustua enemmän henkilökohtaiseen kiinnostukseen kuin ajatukseen yhteiskunnallisesta hyödyistä.

Välitavoitteet:

1. Järjestetään kokeilu, jossa ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus suorittaa tutkinto ilman ruotsin opintoja. Kokeilussa opiskelija suorittaisi vastaavan laajuiset opinnot jossain muussa kielessä tai, mikäli se tieteenalakohtaisesti on tarkoituksenmukaista, matematiikan ja luonnontieteiden lisäopinnoilla. Opiskelijoille tarjotaan kuitenkin mahdollisuus osoittaa erillisessä kokeessa kielilain edellyttämä toisen kotimaisen kielen osaaminen. Kokeilussa tulee kerätä tietoa mm. opiskeluaikojen lyhenemisestä.
2. Järjestetään kokeilu, jossa peruskoulussa ja toisella asteella opiskelevalle tarjotaan mahdollisuus suorittaa tutkinto ilman ruotsin opintoja. Kokeilussa opiskelija suorittaisi vastaavan laajuiset opinnot jossain muussa kielessä tai, mikäli se on oppilaan lahjakkuuden ja suuntautumisen kannalta tarkoituksenmukaista, matematiikan ja luonnontieteiden lisäopinnoilla.
3. Kunta ei saa rajata suomenkielisten kielten valintaa siten, että ensimmäisenä vieraana kielenä (A1-kieli) olisi mahdollista opiskella vain ruotsia.

Tavoitteet:

4. Ruotsin pakollisuus ylioppilastutkinnossa poistetaan myös niiltä, jotka eivät kirjoita matematiikkaa.
5. Ruotsin pakolliset opinnot poistetaan korkeakoulututkinnoista. Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus suorittaa tutkinto ilman ruotsin opintoja. Kielilain edellyttämä toisen kotimaisen osaaminen osoitetaan erillisessä kokeessa, jonka läpäiseminen ei ole tutkinnon saamisen edellytys.
6. Ruotsin pakolliset opinnot poistetaan perus- ja toisen asteen koulutuksesta. Toisen kotimaisen osaaminen osoitetaan erillisessä kokeessa, jonka läpäiseminen ei ole tutkinnon saamisen edellytys.
7. Suomen kieli nostetaan Pohjoismaiden neuvoston ja Pohjolan valtioiden yhteistyön yhdeksi viralliseksi kieleksi. Mikäli suomen käyttö ei käytännön syistä ole mahdollista, tulee, suomenkielisten tahtoa kunnioittaen, käyttää heille vahvempaa vierasta kieltä eli käytännössä englantia.
8. Työtehtäviin valittaessa näiltä henkilöiltä, jotka eivät ole opiskelleet ruotsia (kohta 5), ei vaadita kielilain mukaista ruotsin osaamista, vaan tästä poiketen kielivaatimukset määritellään työtehtävän perusteella (ks. ruotsinkieliset palvelut).

3. Suhde ruotsinkielisiin, ruotsinkielisten palvelut ja paikalliset kieliolot

Suomenkielisten ja ruotsinkielisten suhde

Suomalaisuusliikkeen pyrkimyksenä oli, että ruotsinkieliset kuuluisivat samaan yhteisöön kuin suomenkieliset, samaistuisivat suomenkieliseen kansaan, eivät vain Suomeen maana tai valtiona. Historia on kulkenut toisin, ruotsinkieliset ovat muodostaneet oman yhteisön. He kuuluvat samaan yhteiskuntaan kuin suomenkieliset, mutta eivät välttämättä samaan yhteisöön. Suomenruotsalaiset ovat kansalaisuudeltaan suomalaisia, vaikka eivät osaisi suomea, eivätkä samaistuisi suomen kieltä puhuvaan yhteisöön. Ruotsin kieli Suomen valtion toisena kansalliskielenä tarkoittaa, että suomenruotsalaisilla on oikeus muodostaa oma ruotsiksi toimiva rinnakkaisyhteiskunta, oikeus määritellä oma identiteettinsä ja suhteensa suomalaisuuteen.

Tämän estämättä, ruotsinkielisillä on kuitenkin myös edelleen oikeus suomalaisuuteen, mahdollisuus osata suomea ja tuntea – oman kielensä säilyttäen – olevansa osa suomenkielistä kansaa. Liitto toivoo, että suomenruotsalaiset käyttäisivät tätä mahdollisuutta ja asettuisivat suomenkielisten asemaan myös kielipolitiikassa.

Suomenkielisillä on maan historiallisia ja kulttuurisia perinteitä kunnioittava mahdollisuus ja oikeus opiskella ruotsia ja suuntautua ruotsalaiseen kulttuuriin. Suomenkielisten ja ruotsinkielisten sivistynyt yhteys ei kuitenkaan ole mahdollista muutoin kuin vapaaehtoisuuden pohjalta. Tästäkin syystä on luovuttava kanssakäymisen edellytyksiä turmelevasta ruotsin pakollisuudesta. Vastaavasti suomenkielisten ei pidä vaatia ruotsinkielisille pakollisia suomen opintoja. On parempi luottaa vapausaatteen voimaan. Tähän on sitäkin suurempi syy, kun tiedämme, että ruotsinkielisillä on riittävästi käytännön syitä opiskella suomea. Tilastojen mukaan lähes jokainen ruotsinkielinen peruskoululainen opiskelee suomea A1-kielenä [7, sivut 231-232]. Vaara kieliväestöjen yhteisen kielen puuttumisesta ei siten ole todellinen ja vaatimus suomen pakollisuudesta ruotsinkielisille on

näin ollen tarpeeton. Lisäksi tällaisen vaatimuksen esittäminen vahingoittaisi asiaamme. Ensiksi, suuri yleisö voisi kokea vaatimuksen epäjohdonmukaiseksi, toiseksi, ruotsinkieliset voisivat kokea sen loukkaavaksi ja, kolmanneksi, se muodostaisi helposti perustuslaillisen riidanaiheen ja voisi näin tarpeettomasti estää vapaata kielivalintaa.

Ruotsinkielisten palvelujen järjestäminen

Suomen valtion on taattava ruotsinkieliset palvelut. Suomenkielisiä koskeva ruotsin kielen opiskelupakko on kuitenkin aivan väärä keino tähän erityisesti suomenkielisten oikeuksien, mutta myös ruotsin opiskelun tuloksista saatujen kokemusten näkökulmasta.

Ruotsinkieliset palvelut pitää järjestää niin, että kielitaitoa koskevat vaatimukset eivät haittaa, rajoita tai estä suomenkielisten virka- tai työuraa yli sen mikä on ehdottoman välttämätöntä. Tämä on suomenkielisten oikeuksien kannalta keskeisen tärkeää. Koska julkisen vallan velvollisuutena on huolehtia suomenkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista (ks. perustuslain kohta kielellisistä oikeuksista), on julkinen valta tässä velvoitettu etsimään aktiivisesti ja tehokkaasti keinoja, joilla vähennetään suomenkielisille esimerkiksi kielitaitovaatimuksien muodossa asettuvia haittoja, rasituksia tai rajoituksia. Tätä vaatii paitsi perustuslaki suoraan, myös oikeusvaltioon kuuluva vähimmän puuttumisen periaate, jonka mukaan minkään oikeushyvän tuottamisessa ei saa käyttää sellaisia kansalaisten oikeuksiin puuttuvia keinoja, jotka ovat kyseisen hyvän saavuttamiseksi kohtuuttomia, tarpeettoman voimakkaita tai laajoja. Tällaisia tarpeettoman voimakkaita ja siten moitittavia keinoja ruotsinkielisistä palveluista huolehtimiseksi ovat perusopetuslain vaatimus kaikille pakollisesta ruotsista (ns. toinen kotimainen), ruotsin pakollisuus ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulujen tutkinto-opinnoissa ja kielilain vaatimukset ruotsin osaamisesta.

Välitavoitteet:

1. Valtiovalta tekee selvityksen siitä, miten hyvät ruotsinkieliset palvelut voidaan turvata ilman kaikille pakollisia ruotsin opintoja ja kielilain asettamia yleisiä ruotsin osaamisen vaatimuksista. Tavoitteena on tuottaa tietoa tavoista, joilla alueelliset tarpeet huomioon ottaen määritellään tehtävittäin ja paikkakunnittain virat, joissa ruotsin taitoa tarvitaan ja edellytetään. Vaihtoehtoisina tai toisinaan täydentävinä keinoina ja mahdollisuuksina tulee tarkastella (1) vapaaehtoista ruotsin opiskelua, (2) äidinkieleltään ruotsinkielisiä palvelujen tuottajina, (3) sähköisiä palveluja, kuten internetissä tapahtuvaa ohjausta, etätulkkausta ja myös puheen tunnistusta (digitaaliset puheentunnistusohjelmat) asiakasrajapinnoissa, (4) asiakkaan vapautta valita palvelujen tuottaja, sekä (5) palvelujen tuottajien erikoistumista ruotsinkielisiin palveluihin.
2. Valtiovalta tekee selvitykseen perustuvia kokeiluja keinojen toteuttamiskelpoisuudesta ja vaikuttavuudesta ruotsinkielisten palvelujen turvaamisessa

Tavoitteet:

3. Ruotsin osaamisvaatimus poistetaan julkisten tehtävien ja virkojen yleisistä kelpoisuusehdoista selvitysten ja kokeilujen tuottamaan tietoon nojautuen. Tavoitteena on se, että kielitaitoa koskevat vaatimukset perustuvat vain tehtävän

hoidon edellyttämiin ja yksilöitävissä oleviin syihin, eivätkä vaatimukset saa tarpeettomasti estää tai haitata suomenkielisten hakeutumista julkisiin tehtäviin ja virkoihin ja etenemistä työuralla. Ruotsinkieliset palvelut järjestetään tätä periaatetta noudattaen.

Paikalliset kieliolot

Kieliväestöjen todellisiin tarpeisiin kunnissa ja maakunnissa on vastattava realistisesti kiinnittämällä huomiota ruotsin osaamisen todelliseen tarpeeseen paikallisyhteisössä ja myös järjestelyistä valtion taloudelle aiheutuviin kustannuksiin (kuntien ”kaksikielisyyslisä”). Tämä tarkoittaa luopumista tavoitteesta ”pitää koko Suomi ruotsinkielisenä” ja yksi- tai kaksikielisyysrajojen tarkastelua käytännön tarpeiden pohjalta. Erityisesti on pidättäydyttävä sellaisista julkisen hallinnon rahoitusmekanismeista, jotka kannustavat muuttamaan kunnan kaksikieliseksi silloin, kun ruotsin puhujien osuus kuntalaisista on vähäinen. Sen sijaan silloin kun ruotsin puhujien suhteellinen osuus on merkittävä, tulee kaikkia asukkaita rohkaista vapaaehtoisuuden pohjalta aktiiviseen kaksikielisyteen. Yleensäkin on vahvistettava ruotsin, mutta myös muiden perinteisten vähemmistökielten, kuten saamelaiskielten ja karjalan virallista asemaa kielten puhujien perinteisillä asuinalueilla. Ruotsin kieltä tämä koskisi erityisesti niissä Uudenmaan, Turunmaan ja Pohjanmaan rannikkokunnissa, joissa enemmistö tai suuri vähemmistö on perinteisesti puhunut ruotsia, saamelaiskieliä nykyistä saamelaisten kotiseutualuetta laajemmalla alueella Lapissa ja karjalaa Pohjois-Karjalassa. Vähemmistökielialueiden kaikkia asukkaita rohkaistaisiin aktiiviseen kaksikielisyteen.

Välitavoitteet:

4. Valtiovalta tekee selvityksen siitä, miten kieliväestöjen tarpeisiin kunnissa ja maakunnissa vastataan nykyistä paremmin ja tehokkaammin irrottautumalla periaatteesta ”pitää koko Suomi ruotsinkielisenä”, ottamalla lähtökohdaksi ruotsin osaamisen todellinen tarve paikallisyhteisössä, sekä myös valtion talouden kustannukset ja kustannustehokkuus.
5. Kunnan kaksikielisyys tulee määritellä vain vähemmistön prosenttiosuuden (vähemmistön suhteellinen osuus) perusteella. Kaksikielisyysrajojen määrittämisestä tulee poistaa absoluuttinen 3000 asukkaan raja.

Tavoitteet:

6. Tehdään selvitykseen perustuvat ratkaisut kieliväestöjen paikallisten tarpeiden ottamiseksi huomioon kunnissa ja maakunnissa (kohta 4).

4. Maahanmuutto

Realistisesti ajatellen maahanmuuttajien kotouttaminen voi tapahtua vain suomen kielellä. Suomen kansalaisuuden ehtona tulee olla riittävä suomen kielen taito ja suomalaisen kulttuurin tuntemus. Kotouttaminen ruotsiksi on maahanmuuttajien pidemmän tähtäimen etujen vastaista eikä ole kansakunnan kannalta tarkoituksenmukaista. Maahanmuutto asettaa myös suomenkielisten lasten koulunkäynnille haasteita.

Tavoitteet:

1. Suomenkielisissä kouluissa vieraskielisten oppilaiden osuus ei saisi ylittää 1/6 osaa opetusryhmän oppilaiden määrästä.
2. Valtiovallan toimesta tehdään selvitys maahanmuuttajien kotouttamisesta suomen kielellä ja siitä, miten ruotsinkielisestä kotouttamisesta Suomeen voidaan luopua.

5. Valtion kielipoliittinen ohjelma, julkisuus ja tutkimustiedon tuottaminen

Valtiovallan kielipoliittista toimintaa ja vaikutusta yhteiskuntaan, sekä kielipoliitiikan tarvitseman tiedon tuottamista tutkimuslaitoksissa ja yliopistoissa ohjaa edellä luonnehdittu kansalliskieliajattelu (ks. ns. kansalliskielistrategia). Tämän kielten näkökulman sijaan lähtökohdaksi tulisi ottaa vallitseva kielipoliittinen todellisuus. Suomessa on yhdeksän yli 100 tuhannen asukkaan kuntaa. Näistä viidessä (Lahti, Kuopio, Jyväskylä, Oulu ja Tampere) ruotsinkielisiä asukkaita on korkeintaan 0,5 %. Neljässä muussa (Turku, Vantaa, Espoo, Helsinki) ruotsinkielisten osuus on alle 8 %. Niinpä Helsingissä 84 % asukkaista on suomenkielisiä, 6 % ruotsinkielisiä ja 10 % muunkielisiä. [12.] Suomenkielisten kuntien (yksikielisesti suomenkieliset kunnat) noin 3,7 miljoonasta asukkaasta ruotsinkielisiä keskimäärin 4 promillea. [12.] Näissä kunnissa on noin kahtasataa neljääkymmentä suomenkielistä kohden yksi ruotsinkielinen, joka hänkin osaa suomea. Panostaminen ruotsin opiskeluun ei tässä ympäristössä perustu koettuihin hyötyihin. Ruotsin vähäisestä käytettävyydestä johtuu, että suomenkielisten on vaikea motivoitua ruotsin opiskeluun. Ruotsinkielisillä ei ole vastaavaa motivoitumisen ongelmaa. Kielipoliitiikan ongelmista ja haasteista ei suomenkielisten näkökulmasta tuoteta tietoa.

Kaksikielisyysajattelu hallitsee myös julkisuutta, eikä suomenkielisten näkökulma pääse esille. Tilanne perustuu valtiollisen median (YLE) omaksumaan kansalliskielistrategiassa lausuttuun poliittiseen linjaan ja muun median journalistiseen näkemykseen ja myös median omistussuhteisiin. Ruotsalaisen ja ruotsinkielisen pääoman osuus median omistuksessa on huomattava.

1. Julkisen vallan on laadittava uusi kielistrategia, joka korvaa nyt voimassa olevan ns. kansalliskielistrategian.
2. Julkisen vallan tulee turvata suomenkielisten tarpeet huomioonottava tutkimustiedon tuottaminen. Tietoa tulee kerätä (1) pakollisen ruotsin kustannuksista ja pakollisuuden poistamisesta saatavista vaihtoehtoisista hyödyistä, kun resursseja voidaan käyttää muiden aineiden ja kielten opetukseen, (2) ruotsin pakollisuuden aiheuttamista haitoista tasa-arvolle, (3) ruotsinkielisten palvelujen turvaamisesta ilman kaikille pakollisia ruotsin opintoja ja kielilain mukaisia ruotsin osaamisen vaatimuksia, (4) kokeiluista, joissa perus-, ammatti- ja lukio-opiskelijoille, sekä ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus suorittaa tutkinto ilman ruotsin opintoja, selvittäen vaikutuksia mm. kielten opiskelun monipuolistumiselle, hyödyille äidinkielen opetuksessa ja tasa-arvolle.
3. Julkisen vallan tulee huolehtia suomenkielisten kielipoliittisen näkökulman esille pääsystä julkisuudessa ja tiedonvälityksessä. Julkisen palvelun tehtävää hoitavalla YLE:llä on keskeinen rooli ajatellen kielipoliittista tasapuolisuutta.

Lähteet

- [1] Kielirauhakomitean mietintö. Helsinki 1945.
- [2] Lappalainen, A. (1985) Peruskoulun opetussuunnitelman syntyprosessi ja peruskouluopetuksen johtamisjärjestelmän muotoutuminen. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, tutkimuksia 28, Helsinki.
- [3] Sajavaara, K. (2006) Kielivalinnat ja kielten opiskelu. Teoksessa: R. Alanen, H. Dufva & K. Mäntylä (toim.) Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 2006, 223–254.
- [4] Kansalliskielistrategia (2012) Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2012.
- [5] Opetushallitus (2011) Kansalliskieliselvitys. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2011:7, Helsinki.
- [6] Sivistysvaliokunnan mietintö (2015) 24/2014 vp. Kansalaisaloite: Ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla (KAA 2/2014 vp). Eduskunta.
- [7] Opetushallitus (2012) Koulutuksen tilastollinen vuosikirja 2011. Koulutuksen seurantaraportit 2012:5.
- [8] Lappalainen, H.-P. (2003) Osaat lukea – miten osaat kirjoittaa? Perusopetuksen 6. vuosiluokan suorittaneiden äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 2002. Helsinki: Opetushallitus.
- [9] Leino, P. (2002) Isänmaa ja äidinkieli, Hiidenkivi 4/2002, 6-10.
- [10] Välijärvi, J. ja P. Linnakylä (toim.) 2002. Tulevaisuuden osaajat. PISA 2000 Suomessa. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.
- [11] Sahlberg, P (2016) Miten maailman paras koulu selviää tulevaisuuden haasteista? 6. Kari Sajavaara -muistoluento, Jyväskylän yliopisto 15.1.2016.
- [12] Tilastokeskus. Väestötilastot.